

*Сергій Адамович,
Володимир Великочий*

НАУКОВА СПАДЩИНА ОЛЕКСАНДРА КАРПЕНКА В СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті автори роблять спробу історіографічного аналізу творчої спадщини професора Олександра Юхимовича Карпенка в історичній науці. Дослідники наголошують, що більшість праць, присвячених професорові О. Карпенкові, мають переважно біографічний характер, а спеціальних студій, присвячених комплексному аналізу творчої спадщини вченого, обмаль. В історіографії високо оцінюють науковий доробок професора О. Карпенка у вивченні Західноукраїнської Народної Республіки та революційних процесів на західноукраїнських землях 1914–1923 рр. Одночасно сучасні історики переглядають запропоновані О. Карпенком хронологічні рамки Української революції та оцінки характеру подій у Східній Галичині в 1918 р.

Ключові слова: *Олександр Карпенко, Західноукраїнська Народна Республіка, національно-демократична революція 1918 р. в Галичині, злука ЗУНР і УНР, історіографія ЗУНР, археографія ЗУНР.*

Актуальність теми дослідження полягає у потребі подальшого дослідження історичного спадку Західноукраїнської Народної Республіки (далі – ЗУНР) як попередниці сучасної української держави в контексті існуючих історіографічних напрацювань і за умови врахування суб'єктивних та об'єктивних обставин, що накладали свій вплив на наукові студії вчених.

У форматі становлення дослідницьких шкіл вивчення історії ЗУНР особливо виділяється науковий доробок професора О. Карпенка, основу наукових інтересів якого становила історія ЗУНР. Вважаємо, що наймовірно складний життєвий шлях відомого українського історика, доктора історичних наук, професора, почесного професора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Олександра Юхимовича Карпенка (1921–2013) безумовно суттєво вплинув на формування його високопрофесійних якостей історика. Народження і дорослішання ученого на сході країни на Чернігівщині, а після того те, що він більшість життя прожив у Західній Україні дозволили йому зрозуміти сутність історичних процесів у всеукраїнському масштабі. Натомість пережитий Голодомор 1931–1933 рр., участь у бойових діях під час Другої світової війни і переслідування за наукову позицію в період брежнєвського застою загартували Олександра Карпенка як історика. У час 100-річчя з дати народження вченого автори статті припускають, що, незважаючи на всі радянські ідеологічні нашарування у його працях, О. Карпенка можна вважати засновником академічного дослідження історії ЗУНР.

Відзначмо, що частина сучасних дослідників у своїх публікаціях, присвячених професору О. Карпенку, в основному концентрувалися на біографічних даних про науковця і в загальному аналізували його науковий доробок. До таких праць варто віднести дослідження С. Адамовича, В. Великочого, О. Жерноклеєва, М. Кугутяка, І. Райківського [1; 5; 9; 18]. Ряд наукових досліджень акцентують увагу на переслідуваннях за наукові погляди О. Карпенка радянською карально-репресивною системою [2; 14; 15; 21; 24]. Однак у сучасній історіографії незначна увага приділена науковій спадщині О. Карпенка. Так уже склалося, що опубліковані за радянських часів праці з історії визвольних змагань

1914–1923 рр., незалежно від їхньої наукової значимості, фактично ігноруються істориками через те, що вони написані тенденційно. Ю. Сливка влучно зауважив, що повторюється «знайома ще з радянських часів ситуація, коли засуджувалися праці “буржуазно-націоналістичних істориків”, яких ніхто не читав» [24, с. 16].

Джерельна база та методологія дослідження спирається на принципах історизму, системності, верифікації, об'єктивності, а також на використання загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціально-історичних (історико-генетичний, історико-типологічний, історико-системний) методів. Конкретно-історичний принцип застосовується з основними методами просопографії, історичної біографістики з елементами психоісторії.

Значною є джерельна база дослідження. Окрім історичних праць про досягнення О. Карпенка, варто зауважити, що в переліку наукового доробку вченого більше 200 наукових публікацій. Під його керівництвом було захищено 6 кандидатських дисертацій. У сфері наукових інтересів професора були іноземна воєнна інтервенція в Україні 1918–1920 рр., історія Західно-української Народної Республіки; селянські рухи у Західній Україні й Польщі в роки світової економічної кризи 1929–1933 рр., історія Комуністичної партії Західної України. Він був співавтором перших програм з історії України для вищих навчальних закладів в Україні [7]. На жаль, сьогодні ми не знаємо деталей переслідування професора О. Карпенка в радянські часи, бо, як зазначається у відповіді на запит авторів статті, у Галузевому державному архіві СБУ в м. Києві, в управліннях СБУ в Чернігівській, Львівській та Івано-Франківській областях будь-яких відомостей про зазначену особу не виявлено.

Автори статті ставлять перед собою мету на основі джерельної та історіографічної бази дати оцінку ролі

професора О. Карпенка в становлення академічних досліджень історії ЗУНР. З огляду на це, автори статті визначили перед собою завдання у публікації проаналізувати оцінки наукових досягнень О. Карпенка, як його назвав у свій час ректор Прикарпатського університету В. Кононенко «історика милістю Божою» [17, с. 9], в сучасній історіографії та спробувати підсумувати його внесок у дослідження історії ЗУНР та загалом української історії ХХ ст.

У часи новітньої української незалежності фахові історики неодноразово звертали увагу на проблему остракізму щодо вченого Олександра Карпенка через його концепцію історії Західноукраїнської Народної Республіки, зокрема революційних подій листопада 1918 р. Загалом, основною науковою заслугою вченого дослідники визнають таку. О. Карпенко в умовах радянської тоталітарної держави з її марксистською ідеологією на науковій конференції істориків у Львові в 1956 р. заявив, що створення ЗУНР стало результатом в «основному народної, національно-демократичної революції» [11, с. 3–4]. Через рік у статті «До питання про характер революційного руху у Східній Галичині в 1918 р.» О. Карпенко в збірнику «З історії західноукраїнських земель» обстоював позицію про «народну революцію» [10].

На думку Ю. Сливки, прагнення по-новому поглянути на історичне минуле української нації було зумовлене працею О. Карпенка в академічних установах – Львівській науковій бібліотеці (1949–1952) та Інституті суспільних наук (1952–1960), спілкуванням з старою галицькою інтелігенцією, видатними діячами науки та культури, учасниками суспільно-політичного і національно-визвольного руху, а також певною демократизацією громадсько-політичного життя після смерті Й. Сталіна та ХХ з'їзду комуністичної партії [24, с. 11].

Концепції дослідника зазнали осуду тогочасної історичної науки, бо не вписувалися в ідеологічне кліше, що «революційно-визвольна боротьба трудящих Східної Галичини велася під вирішальним впливом Великої Жовтневої соціалістичної революції» [21, с. 139]. Радянські історики також гостро засуджували позицію О. Карпенка про керівну роль у подіях у Галичині на початку листопада 1918 р. робітничого класу і вважали, що їх очолювали представники української національної буржуазії [23, с. 384].

Сучасні історики загалом погоджуються, що наукові праці О. Карпенка 50–60-х р. були новаторськими, відзначалися багатством різноманітних матеріалів, зокрема архівних, і вперше залучених до наукового обігу документів іноземних інституцій, серед них Паризької мирної конференції, міністерств закордонних справ країн Антанти й Польщі [24, с. 16]. Науковці перш за все сконцентрувалися на аналізі звинувачень радянської історіографії в порушеннях опальним професором засад марксизму-ленінізму. Так, історик І. Пендзей вважає, що закиди радянських істориків в ідеологічних помилках О. Карпенка були необґрунтованими, оскільки той загалом з тридцяти сторінок статті «До питання про характер революційного руху у Східній Галичині в 1918 р.» більше чотирьох присвятив цитуванню класиків марксизму-ленінізму та діячів Комуністичної партії Західної України [21, с. 142].

Однак, як влучно зауважив дослідник В. Яремчук, «ленінська інтелектуальна спадщина для тих, хто визначав поточну історіографічну аксіоматику, не була вирішальним дороговказом» [26, с. 317]. Він зазначав, що, хоча не бракувало доказів для кваліфікації процесу утворення ЗУНР «в річищі ленінських трактувань імперіалізму та національно-визвольних рухів колоніальних народів як закономірних і прогресивних “буржуазно-демократичних” та “національно-визвольних” револю-

цій, спроба львівського вченого прилаштувати ідейний доробок “класика” до українського історичного контексту наразилась на різке неприйняття і залишилась явищем лише недирективної історіографії» [26, с. 317].

Предметом зацікавлення сучасних істориків є також оцінка О. Карпенком ролі «рушійних мас» у революції і значення Східної Галичини в загальноукраїнських революційних процесах. На думку В. Яремчука, О. Карпенко пропонував «надто радикальну переоцінку усталених підходів – з прихованим підкресленням значення західноукраїнських земель в історії революційної боротьби в Україні» [26, с. 313]. Крім того, учений погоджується з радянськими істориками про сумнівність тези професора про селянство і робітничий клас як «рушійні сили» революції [26, с. 313]. Своєю чергою, як влучно зауважують С. Кобута і К. Мицан, праця О. Карпенка «руйнувала усталені стереотипи “прогресивного” революційного руху як виключної прерогативи пролетаріату, очолюваного марксистською більшовицькою партією» [14, с. 25].

У чому загалом сходяться історики сучасності – так це в повазі до сміливості наукових концепцій О. Карпенка, які були висловлені в умовах радянської тоталітарної системи та у видатному внеску професора в дослідження історії ЗУНР. Зокрема, на думку І. Пендзєя, О. Карпенко зробив особливий внесок у радянську історіографію ЗУНР, оскільки його бачення характеру революційного руху на західноукраїнських землях у листопаді 1918 р. як національно-демократичної (буржуазно-демократичної, народної) революції стало «фундаментальною підвалиною вітчизняної історіографії ЗУНР, що на сьогоднішній день розвивається саме в річищі започаткованих О. Ю. Карпенком у 1956–1957 рр. оцінок і характеристик» [21, с. 152]. Учений також наголошує на важливості того, що О. Карпенко вперше виступив проти трактування радянською історіографією листопадових подій 1918 р. в

Східній Галичині як «контрреволюційного путчу західноукраїнської буржуазії» [21, с. 153].

В унісон дослідженню І. Пендзєя, К. Кондратюк трактує як визнану аксіому в історичній науці формулювання О. Карпенка про листопадові події 1918 р. у західноукраїнському регіоні як «єдину національно-демократичну революцію на теренах Австро-Угорщини, яка завершилася створенням національних держав, зокрема ЗУНР» [16, с. 711]. Своєю чергою, В. Яремчук відзначає, що О. Карпенко «вдався до кардинальної ревізії офіційного бачення подій листопада 1918 р.» і відмовився від пануючого в радянській історіографії цілком негативного тлумачення утворення та діяльності ЗУНР [26, с. 310].

Не меншу увагу викликає в сучасних дослідників творчість професора О. Карпенка після досягнення Україною незалежності. Науковці відзначають значну роль О. Карпенка в поверненні українському народові власної історії через ініціювання впровадження повноцінного навчального курсу історії України в середній школі, технікумах, професійно-технічних училищах, вищих навчальних закладах. Він у жовтні 1988 р. підготував і передав на ім'я Політбюро ЦК КПУ і першого секретаря ЦК КПУ В. Щербицького листа «Про стан викладання історії Української РСР на території республіки», у якому порушив питання необхідності повного перегляду підходів щодо викладання предмета історії України та розвитку самої історичної науки [14, с. 32].

Значною заслугою О. Карпенка було і те, що, як зауважив В. Великочий, зміна покоління у дослідженні історії ЗУНР «відбулася в неконфронтаційному органічному руслі, що забезпечує спадковість і поступальність історіографічного процесу» [4, с. 43].

Дослідники творчості О. Карпенка відзначають його значні заслуги у всесторонньому вивченні історії ЗУНР

в період після відновлення Україною незалежності. Перш за все у 1993 р. на сторінках «Українського історичного журналу» О. Карпенко оприлюднив власну концепцію бачення революційних подій на західноукраїнських землях у 1918–1923 рр. у статті «Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях» [12], у якій, на думку С. Дерев'янка та А. Панчука, О. Карпенко повторив висловлені ще в 50-х рр. ХХ ст. погляди [8, с. 34]. Дослідники, аналізуючи цю концептуальну за своїм характером працю, наголошують, що «О. Карпенко ґрунтовно, на значній джерельній базі доводить власне народно-демократичну суть самої Листопадової революції 1918 р., аргументовано переконує читача в тому, що вона стала закономірним результатом розвитку національно-визвольного руху в Галичині, Буковині й Закарпатті, метою якого було звільнення з-під влади іноземних окупантів і відновлення єдиної соборної незалежної демократичної української держави» [3, с. 39]. Дослідник В. Футала віддає належне оцінці О. Карпенком зовнішньополітичної ситуації навколо ЗУНР і позитивно відзначає, що вчений «потракував рішення Ради послів від 14 березня 1923 р. як чергову злочинну акцію проти українського народу» [25, с. 156].

Серед досягнень О. Карпенка в напрямі вивчення історії ЗУНР слід назвати керівництво підготовкою і виданням п'ятитомного (у 8 книгах) збірника документів з історії ЗУНР, колективної монографії «Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923 рр.», проведення у 1993 і 1998 рр. міжнародних наукових конференцій з історії ЗУНР. Зокрема, археографічний аналіз згаданого документального збірника здійснив С. Кобута [13]. Узагальнено науковці називають видання документів «унікальним явищем у світовій археографії» [5, с. 223], оскільки «укладачі не мали у своєму розпорядженні ні вітчизняного, ні зарубіжного досвіду

формування збірника документів, у якому були б відтворені всі аспекти життя й діяльності суверенної держави протягом усього періоду її існування» [13, с. 362].

Дослідники також зауважують, що під час підготовки видання документів О. Карпенко здійснив важливе наукове відкриття. В архіві Українського католицького університету імені святого Климента Папи в Римі він виявив майже повноцінний комплекс документів і матеріалів, який висвітлює діяльність Диктатора Є. Петрушевича і очолюваних ним інституцій у 1919–1923 роках [3, с. 41].

Серед археографічних заслуг автора вчені відзначають також видання у 1957 р. першого тому збірника архівних матеріалів «Під прапором Жовтня», упорядником і відповідальним редактором якого був О. Карпенко. У ньому на основі документів архівних справ, матеріалів періодичної преси, спогадів очевидців було прослідковано розвиток революційних подій у Західній Україні в 1917–1920 р. [13, с. 359]. Крім того, підготована ним на значному джерельному матеріалі монографія про культуру та побут західних українців була заборонена до видання ще в радянський час [13, с. 361].

Відзначмо, що ґрунтовний аналіз праць О. Карпенка здійснив В. Великочий у своїй монографії «Українська історіографія суспільно-політичних процесів у Галичині 1914–1919 рр.». У числі дефініцій та концепцій О. Карпенка, які отримали визнання у сучасній історіографії, дослідник називає визначення кінцевої дати існування ЗУНР 1923 р., оцінку процесів перебрання українцями влади в Галичині та їхнього національного державотворення у 1918 р. як національно-демократичної революції. Серед сфер дослідження історії ЗУНР, які широко розкриті в напрацюваннях О. Карпенка та не були досліджені достатньою мірою в пострадянській історіографії, В. Великочий називає соціальну історію

ЗУНР та роль Комуністичної партії Східної Галичини в ЗУНР [6, с. 11, 79, 85, 130].

Одночасно історики сьогодні говорять про перегляд концепції Листопадової революції 1918 р. на західноукраїнських землях. Так, О. Реєнт і В. Великочий не вважають, як стверджував О. Карпенко, 1 листопада 1918 р. початком революції на західноукраїнських землях. На їхню думку, «революційний процес був започаткований значно раніше, ще 1914 року... початком його активної фази стало проголошення Української держави Українською Національною Радою (УНРадою) як конститувантою на так званому “з’їзді мужів довір’я” 18–19 жовтня 1918 р.» [22, с. 44].

Ще радикальніший у критиці історичних концепцій О. Карпенка дослідник І. Монолатій. Він визнає «сміливість у радянських умовах дослідження» О. Карпенка [19, с. 135]. Однак твердження про революційний характер подій у Східній Галичині 1918 р., а отже концепт Листопадової 1918 року національно-демократичної революції І. Монолатій вважає дискусійним. На його думку, «українці легальним чином проголосили Українську державу в межах Австро-Угорщини, очікували мирної передачі влади на Східній Галичині, а збройне повстання 31 жовтня – 1 листопада 1918 р. в геополітичних реаліях загострення польсько-українських взаємин стало доконаним фактом як військовий переворот» [19, с. 133]. Витоки концепції про «революцію» в Східній Галичині 1918 р. І. Монолатій вбачає у спробах вписати «насправді неіснуючу класову боротьбу населення регіону у ширший контекст більшовицької й соціалістичної революції» [19, с. 133–134].

У іншій своїй статті «Чорні лебеді» Української революції: (не)ймовірні випадки західноукраїнської державності» І. Монолатій ставить під сумнів пояснення О. Карпенка про «визначальну для українського

революційного руху у Східній Галичині у 1918 р. перемогу революції 1917 р. й утворення УНР», «зрозуміле бажання» «одного народу» до безумовного воз'єднання [20, с. 121]. Навпаки, І. Монолатій намагається довести, що першочерговим завданням західноукраїнської політичної еліти було проголошення української державності в межах Австро-Угорської імперії. Лише в умовах розпаду імперії і загрози нової окупації з боку відроджуваної польської держави проблема державного соборництва стала домінувати як національний наратив у Східній Галичині [20, с. 128].

Підсумовуючи, зазначмо, що в дослідженні Української революції (в хронології 1917–1923 рр., як це було традиційно в пострадянській парадигмі) і вивченні Західноукраїнської Народної Республіки внесок професора О. Карпенка неоціненний. Сучасні історики погоджуються, що висунуті О. Карпенком наукові концепції формувалися під впливом пануючої в 50–60-х рр. ХХ ст. у СРСР марксистсько-ленінської ідеології. І сьогодні в оновленій концепції національно-демократичної революції на західноукраїнських землях як складової Української революції 1914–1923 рр. немає місця Листопадовій (1918 р.) національно-демократичній революції. Вона стає лише частиною національно-демократичної Української революції на західноукраїнських землях 1914–1923 рр., вписується в один з її етапів. Окремі історики ставлять під сумнів і твердження про революційний характер подій листопада 1918 р. в Галичині, спростовують факт класової боротьби в цей час у регіоні та пануюче прагнення галичан до об'єднання з Наддніпрянською Україною.

Однак заслугою науковця стало те, що О. Карпенко, всупереч домінуючим історіографічним концепціям, майстерно використовуючи марксистсько-ленінську спадщину, потрактував події листопада 1918 р. в Східній Галичині як національно-демократичну (буржуазно-

демократичну, народну) революцію, визнав право українців Західної України поряд з іншими націями Центрально-Східної Європи на утворення національної держави і їхнє прагнення до єдності з українцями Наддніпрянщини. Звичайно, що наукова концепція ученого стосовно створення ЗУНР наприкінці 50-х рр. ХХ ст. загалом вписувалася в радянський історичний наратив і концентрувалася на питаннях класової боротьби і спадщини Великого Жовтня. Проте набагато важливішим є те, що О. Карпенко мав сміливість іти всупереч домінуючій офіційній історіографії тоталітарного СРСР, переглянув власні наукові погляди зі здобуттям Україною незалежності і організував масштабне вивчення історії ЗУНР. Завдяки його археографічній діяльності було впорядковано та видано п'ятитомний (у 8 книгах) збірник документів з історії ЗУНР; він ініціював та провів першу міжнародну наукову конференцію, присвячену 75-річчю ЗУНР (Івано-Франківськ, 1993 р.), був співорганізатором міжнародної наукової конференції до 80-річчя ЗУНР (Львів – Івано-Франківськ – Чернівці, 1998 р.). Відзначмо, що сьогодні вчені історичної школи, яку формував професор О. Карпенко, роблять значний науковий внесок у роботу над виданням чотиритомної Енциклопедії ЗУНР. Перспективи подальших досліджень творчості професора О. Карпенка та оцінок його праць в сучасній історіографії полягатимуть у розгляді його напрацювань у контексті з нововиявленими документами і матеріалами, особливо зі сховищ Галузевого державного архіву Служби безпеки України.

Список використаних джерел та літератури

1. Адамович С. Олександр Карпенко – дослідник Західно-Української народної республіки. Становлення та трансформація державно-правової думки в Галичині (XVIII–XX ст.). Матеріали круглого столу (19 травня 2017 р., м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2017. С. 73–79.

2. Бадяк В. Олександр Карпенко очима студента і науковця. Галичина. 2001. № 5–6. С. 43–51.

3. Великочий В., Жерноклеєв О., Волосянко Л. Олександр Юхимович Карпенко: івано-франківський період життя і творчості. Галичина. 2001. № 5–6. С. 35–42.

4. Великочий В. Сучасна українська історіографія ЗУНР: здобутки, проблеми, перспективи (до 95-річчя ЗУНР). Галичина. 2014. Вип. 25–26. С. 40–50.

5. Великочий В. С., Кугутяк М. В., Райківський І. Я. До 90-річчя доктора історичних наук, професора О. Ю. Карпенка. Український історичний журнал. 2011. № 3. С. 221–223.

6. Великочий В. С. Українська історіографія суспільно-політичних процесів у Галичині 1914–1919 рр.: монографія. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ Центру інформаційних технологій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2009. 812 с.

7. Гуцуляк О. Б., Жерноклеєв О. С., Пославська Г. Ю. Олександр Юхимович Карпенко: бібліографічний покажчик (до 90-річчя від дня народження). Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. 25 с.

8. Дерев'яно С. М., Панчук А. М. ЗУНР в українській історіографії. Український історичний журнал. 1995. № 2. С. 28–36.

9. Жерноклеєв О. 80-річчя доктора історичних наук, професора О. Карпенка. Український історичний журнал. 2002. № 1. С. 154–156.

10. Карпенко О. Ю. До питання про характер революційного руху у Східній Галичині в 1918 р. З історії західноукраїнських земель. Вип. 1. К., 1957. С. 59–90.

11. Карпенко О. Ю. Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на піднесення революційного руху в Західній Україні в 1918–1923 рр. Наукова конференція істориків: Тези доповідей і співдоповідей. Л., 1956. С. 3–4.

12. Карпенко О. Ю. Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях. Український історичний журнал. 1993. № 1. С. 16–19.

13. Кобута С. Археографічний внесок професора О. Карпенка в тематику дослідження історії Західно-Української Народної Республіки. Галичина. 2014. Вип. 25–26. С. 358–363.

14. Кобута С., Мицан К. Життя, присвячене служінню науці: до 80-ліття професора О. Ю. Карпенка. Галичина. 2001. № 5–6. С. 21–34.

15. Кобута С. Науковець і партійно-ідеологічна система: документи і матеріали. Галичина. 2001. № 5–6. С. 52–72.
16. Кондратюк К. Дискусійні питання історії ЗУНР. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. № 18. 2009. С. 710–717.
17. Кононенко В. Історик, педагог, громадянин (слово про Олександра Карпенка). Галичина. 2001. № 5–6. С. 9–10.
18. Кугутяк М. Пам'яті дослідника історії ЗУНР професора Олександра Карпенка. Галичина. 2013. Вип. 24. С. 383–385.
19. Монолатій І. До питання про характер (не)революційного руху на Східній Галичині в 1918 р. Український історичний журнал. 2019. № 3. С. 133.
20. Монолатій І. «Чорні лебеди» Української революції: (не)ймовірні випадки західноукраїнської державності. Український історичний журнал. 2020. № 6. С. 120–138.
21. Пендзей І. В. О. Ю. Карпенко та радянська історіографія ЗУНР. Український історичний журнал. 2015. № 3. С. 137–153.
22. Реєнт О., Великочий В. Національно-демократична революція на західноукраїнських землях 1914–1923 рр.: до проблеми концепту. Краєзнавство. 2018. № 3. С. 40–50.
23. Рубинштейн Е. И. Крушение Австро-Венгерской монархии. М.: Изд-во АН СССР, 1963. 428 с.
24. Сливка Ю. Львівський період науково-педагогічної діяльності Олександра Карпенка (1949–1978 рр.). Галичина. 2001. Вип. 5–6. С. 11–20.
25. Футала В. Східногалицьке питання на міжнародній арені (1919–1923): дослідження та інтерпретації сучасних українських істориків. Галичина. 2019. № 32. С. 150–158.
26. Яремчук В. Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2009. 526 с.

Сергій Адамович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника
e-mail: sergey.adamovych@pnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4236-741X>

Володимир Великочий – доктор історичних наук, професор, декан факультету туризму, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
e-mail: volodymyr.velykochyy@pnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6926-1474>